

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS/ NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

XITSONGA: RIRIMI RO ENGETELA RO SUNGULA (FAL)

PAPILA RO SUNGULA (P1)

2021

XILETELO XA MAKOREKETELO

TIMARAKA: 80

Xiletelo xa makoreketelo lexi xi na tipheji ta 7.

XIYENGE XA A: XIKAMBELANTWISISO

XIVUTISO XA 1

XITSHURIWA XA A

MAKOREKETELO YA XIKAMBELANTWISISO

- Swihoxo swa mapeletelo na ririmi a swi xupuriwi handle ka loko swihoxo swi cinca nhlamuselo/ matwisiselo. (Swihoxo swi fanele ku kombisiwa.)
- Loko mukamberiwa a tirhisa marito mambe eka ririmi leri a kamberiwaka hi rona, u nga ma tekeli enhlokweni marito lawa, kambe loko nhlamulo yi twala u nga xupuli mukamberiwa. Loko ku tirhisiwile rito rimbe eka xitshuriwa kambe ri nyika nhlamulo leyi lavekaka ra amukeriwa.
- Ku hava maraka leyi nga nyikiwaka eka **swivutiso swo pfuleka** eka nhlamulo ya INA/EE kumbe NDZA PFUMELA/A NDZI PFUMELI. A ku na timaraka ti nga ta nyikiwa eka nhlamulo ya HI SWONA/A HI SWONA kumbe MHAKA/VONELO. Ku seketela hi kona ku nga ta nyikiwa timaraka.
- Loko ku laveka tinhlamulo ta rito rin'we. Kutani mukamberiwa a nyika xivulwa hinkwaxo, koreketa **hi mfanelo** loko rito leri lavekaka ri khwatihatiwile.
- Loko ku laveka timhaka timbirhi/tinharhu kutani mukamberiwa a nyika to tala koreketa to sungula timbirhi/tinharhu **ntsena**.
- Amukela marin'wana yo hambanahambana.
- Eka swivutiso swo hlawula, amukela havumbirhi letere leri faneleke NA/KUMBE nhlamulo leyi tsariweke hi ku hetiseka.

XIYENGE XA A: XIKAMBELANTWISISO

XIVUTISO XA 1

XITSHURIWA XA A: PROSI

- 1.1 EAfrika-Dzonga.√ (1)
- 1.2 Ku pfumala mali ya xikolo, √ ku tsandzeka ku amukeriwa eyunivhesithi, √ na ku tsandzeka ku dyondza eChina hikwalaho ka ntungu wa Corona (COVID-19).√ (3)
- 1.3 Yingayinga.√ (1)
- 1.4 Xa Limpopo.√ (1)
- 1.5 Hikuva a a ri na xiphiko xa mali./A nga ta yi kuma mali ya NSFAS.√√ (2)
- 1.6 1.6.1 A titwa a tsakile ku tlula mpimo.√√ (2)
- 1.6.2 Ku va munhu a nga endli leswi a tsundzuxiwaka. √√ (2)
- 1.7 Ya kombisa ku tsaka ku tlula mpimo lero ku huma na mihloti ya ntsako.√√ (2)
- 1.8 2019./B.√ (1)
- 1.9 I munhu loyi a welaka eka vupfumeri bya Xikriste.√ (1)
- 1.10 Mukamberiwa u ta nyika dyondzo ya yena. Xikombiso: Dyondzo ya leswaku munhu u fanele ku pasela ehenhla swinene loko a lava ku amukeriwa hi ku olova eyunivhesithi.√√ (2)
- (Amukela na tin'wana tidyondzo leti twalaka.) (2)
- 1.11 Mukamberiwa u ta nyika vonelo ra yena. Xikombiso: Xiboho xa mfumo xi komba vutihlamuleri na rirhandzu ehenhla ka vaakatiko. √√√ (3)
- (Amukela na yan'wana matitwelo lama twisisekaka.) (3)
- 1.12 Yi thiyiwile kahle. Nhlokomhaka yi ri 'Vusiwana byi na xilandzu' leswi vulaka leswaku ku xaniseka ku tala ku landzelela munhu hambiloko a ringeta ku ku papalata kasi na le ka xitshuriwa hi vona munhu loyi ku xaniseka ku n'wi landzelelaka hambiloko a ringeta hi matimba ku tiantswisa.√√√ (3)
- 1.13 I vanhu lavakulu va endla vutiolori naswona va tiphina hi swona.√√ (2)
- 1.14 I ku aka miri./Ku hunguta no sivela mavabyi./Ku hungasa.√√ (2)
- (Nhlamulo yin'we ntsena.) (2)
- 1.15 Vanhu lava va tikomba va tsakile./Va phyuphyile.√√ (2)

NTSENGO WA XIYENGE XA A: 30

XIYENGE XA B: NKOMISO/NKATSAKANYO WA NDZIMA

XIVUTISO XA 2

	MINTSHAHO		TIPOYINTI
1.	'Vuhlayiseki bya xifambo xa vana va vona a byi va khumbi na switsanana hambileswi ku famba na ku vuya swi nga na xiave eka dyondzo ya vona.'	1.	A va vileli hi vuhlayiseki bya xifambo xa vana va vona.
2.	'Loko vatswari va rhambiwa exikolweni ku ya twa ta vana va vona, van'wana a swi va tovi.'	2.	Loko va vitaniwa exikolweni a va yi.
3.	'Va tsandzeka na ku hlometela tibuku ta vana va vona ku vona mintirhokaya na leswi dyondziwaka exikolweni.'	3.	A va tinyiki na nkarhi wo languta mintirho ya vana va vona ya xikolo.
4.	'Maambalelo na ku basa ka n'wana loko a ya exikolweni a swi tekeriwi enhlokweni.'	4.	Vatswari a va na mhaka na mabaselelo na maambalelo ya n'wana loko a ya exikolweni.
5.	'Loko xikolo xo va byela hi rendzodyondzo kona xi vhela xi va xi yi kandziyile ncila...'	5.	Loko va byeriwa hi ta rendzodyondzo va holova.
6.	'Ku va mfumo wu phalala swikolo hi swakudya i mhaka yo khenseka kambe a swi vuli leswaku vatswari a va ha ri na vutihlamuleri.'	6.	Vatswari a va longeli vana hikuva mfumo wa phakela.
7.	'Emakaya vana vo tivonela thelevhixini na ku tirhisa riqingho ra le nyongeni vusiku hinkwabyo vatswari va lo swi nhwi, va nga ri na mhaka na swona.'	7.	A va lawuli vana eka matirhiselo ya thelevhixini na riqingho.

NTSENGO WA XIYENGE XA B: 10

Nkomiso wu fanele ku koreketiwa hi ndlela leyi landzelaka:

- **Maavelo ya timaraka:**
 - 7 wa timaraka i ta 7 wa tipoyinti : N (7) (maraka ya1 hi poyinti)
 - 3 wa timaraka i ta ririmi : R (3)
 - Ntsengo wa timaraka : 10
- **Maavelo ya timaraka ta ririmi loko mukamberiwa a nga tshahangi:**
 - 1–3 wa tipoyinti leti nga tona: nyika maraka yi1.
 - 4–5 wa tipoyinti leti nga tona: nyika timaraka ti2.
 - 6–7 wa tipoyinti leti nga tona: nyika timaraka ti3.
- **Maavelo ya timaraka ta ririmi loko mukamberiwa a tshahile kunene:**
 - 6–7 wa tipoyinti: a nga nyikiwi maraka.
 - 1–5 wa tipoyinti: nyika maraka yi1.

LEMUKA:

- **Ntsengo wa marito:**
 - Vakoreketi va languteriwa ku kambisisa ntsengo wa marito lama tirhisiweke.
 - U nga susi timaraka loko mukamberiwa a nga kombisangi ntsengo wa marito lama tirhisiweke kumbe ma kombisiwile hi ndlela yo hoxeka.
 - Loko ntsengo wa marito wu hundzisiwile, hlaya ku fika emakumu ka xivulwa xo hetelela xa marito lama ku hundzisiweke hi wona, kutani u nga tekeli enhlokweni marito lama nga ta landzela eka nkomiso.

NTSENGO WA XIYENGE XA B: 10

XIYENGE XA C: SWIAKI NA MILAWU YA MATIRHISELO YA RIRIMI

XIVUTISO XA 3

XITSHURIWA XA D: XINAVETISO

- 3.1 U lava ku fikelela mhaka ya leswaku nxavo wa vhanichara leyi wu yile ehansi/chikile ku fika kwihl.√√ (2)
- 3.2 Eka nomboro ya 7, Vallalar Salai, Pondicherry-11.√ (1)
- 3.3 U vula leswaku hinkwaswo u nga swi xava swi ya ekaya ka wena.√√ (2)
- 3.4 Mbhukuto wa vhanichara./Hi nxavo wa le hansi-hansi.√√ (2)
- 3.5 Hi swi tisa ekaya ka wena./C.√ (1)
- 3.6 Nxavo wa le hansi-hansi hi lowu nga chichiwa swinene ngopfu, kasi nxavo wa le hansi hi lowu wu nga chichiwa hi nxavo wutsongo.√√ (2)
- [10]

XIVUTISO XA 4

XITSHURIWA XA E: KHATHUNI

- 4.1 Ekhotsweni.√ hi vona phorisa leri ri nga eku n'wi khomeni.√ (2)
- 4.2 Ku titshemba./B√ (1)
- 4.3 Ekhoto./Eka majisitarata.√ (1)
- 4.4 Va holovile./Wansati a nga va a chavisiwile.√√ (2)
- 4.5 U n'wi tsundzuxa timfanelo ta yena eka xiyimo lexi a nga eka xona.√√ (2)
- (Amukela na tin'wana tinhlamulo leti twisisekaka.) (2)
- 4.6 A ya twiwi hi munhu hikuva swimbyarumbyaru swi hi kombisa leswaku u le ku ehlekateni.√√ (2)
- [10]

XIVUTISO XA 5

XITSHURIWA XA F: PROSI

- 5.1 5.1.1 Mukamberiwa u ta tsala xivulwa xa yena n'wini. Xik.: Yena a a tirhile swinene, kutani a vuya na **xuma** lexi a nga xava tihomu hi xona.√√ (2)
- 5.1.2 (a) A ha vulavula timhaka.√√ (2)
- (b) U tekile wansati wo saseka.√√ (2)
- 5.1.3 Mesiswa wa mina wa n'wi **tsakisa**.√ (1)
- 5.1.4 Ku ta dyiwa ku xurhiwa.√√ (2)
- 5.1.5 Mukamberiwa u ta tsala xivulwa xa yena n'wini. Xik.: Movha wo tshamela ku **onhaka** wu tlheriselana endzhaku.√√ (2)
- 5.1.6 Ngopfu.√ (1)
- 5.1.7 Nhwanyana **loye** a tirha va ka Makhahlela o phama swakudya a yisela Tolly na Violet le ndlwini ya vo vatirhi.√√ (2)
- [14]

XITSHURIWA XA G: XIFANISO

- 5.2 5.2.1 Murhungi wa swihuku leswimbirhi i tatana Xihangule.√√ (2)
- 5.2.2 Rhunga.√ (1)
- 5.2.3 Tat.√ (1)
- 5.2.4 Ri kombisa ntsengo.√√ (2)
- [20]

NTSENGO WA XIYENGE XA C: 40
NTSENGO WA TIMARAKA: 80